

Hana Hobljaj, dipl. iur., javnobilježnički prisjednik u uredu javne bilježnice Ruže Hobljaj i stalni sudski tumač za slovenski jezik

Filip Milak, mag. iur., javnobilježnički prisjednik u uredu vršitelja dužnosti javnog bilježnika Margarete Žabčić i stalni sudski tumač za engleski i njemački jezik

UDK 334.712:34
Izvorni znanstveni rad

Položaj obrta u pravnom prometu

Hana Hobljaj

Filip Milak

Obrt kao najstarija gospodarska djelatnost razvijao se kroz povijest čovječanstva sukladno društveno-pravnim promjenama i potrebama. U pravnom prometu potrebno je razlikovati obrt kao djelatnost od obrta kao pravnoustrojstvenog oblika u kojem se djelatnost obrta obavlja te obrta kao gospodarske cjeline koju čine sva imovina i obveze obrta. Pred javnim bilježnikom obrt se pojavljuje u različitim pravnim odnosima koji su normirani heterogenim pravnim pravilima, slijedom čega ovim radom nastojimo ukazati na nedostatna pravna uređenja obrta. U radu također razmatramo aspekte različitih gospodarskih subjekata koji obavljaju gospodarsku djelatnost, njihovu gospodarsku svrhu i položaj u pravnom prometu. Tendencija rasta broja novootvorenih obrta izraženija je od trenutka napuštanja zakonske obveze upisa obrta u sudski registar kao trgovca pojedinca prilikom postizanja prihodovnog cenzusa. Navedeno afirmira gospodarsku svrhu obrta i uvodi konkurenciju između pravnog instituta obrta i trgovačkih društava iako obrt nema pravnu osobnost i obrtnik za obveze obrta odgovara cjelokupnom svojom imovinom.

Ključne riječi: obrt, obrtnik, odgovornost, gospodarski subjekt, trgovačka društva, gospodarska svrha

I. UVOD

Obrt kroz povijest predstavlja najstariji i najdugotrajniji oblik obavljanja gospodarske djelatnosti koji je usko vezan uz fizičku osobu obrtnika, a koji ima vještine obavljanja određene djelatnosti obrta. Svrshodno je razlikovati obrt u subjektivnom i objektivnom smislu, odnosno obrt kao pravni oblik u kojem se djelatnost obrta obavlja i obrt kao djelatnost. U nekim državama obrt se poima isključivo kao djelatnost kojom se bavi fizička ili pravna osoba. Stoga obrt nije uređen kao gospodarski subjekt, što utvrđujemo usporedbenopravnom analizom slovenskog i njemačkog pravnog uređenja. U Hrvatskoj se obrt kao gospodarski subjekt, iako bez pravne osobnosti, u pravnom prometu pojavljuje uz društvo s ograničenom odgovornošću kao najzastupljeniji pravnoustrojstveni oblik. Obrtnik koji može biti fizička ili pravna osoba (u zakonom određenom slučaju) neodvojivo je vezan uz obrt kao gospodarski subjekt budući da u svoje ime i za svoj račun obavlja djelatnosti obrta, a za

obveze obrta odgovara cjelokupnom svojom imovinom. Obrt se u radu javnih bilježnika pojavljuje u velikom broju različitih pravnih poslova. S gledišta uređenja pravnih odnosa pred javnim bilježnikom, status obrta i obrtnika kao odgovorne osobe podnormiran je iz razloga što je obrt, uz Zakon o obrtu¹, uređen i nizom različitih podzakonskih propisa te se na njega na odgovarajući način primjenjuju i drugi zakoni. Heterogenost pravnih pravila kojima je uređen obrt i odgovornost obrtnika u pravnom prometu istovremeno dovodi do pravne nesigurnosti i različitih pravnih rješenja pred javnim bilježnikom o istoj pravnoj stvari. Ovim ćemo radom nastojati ukazati na prednosti i nedostatke poslovanja putem obrta uzimajući u obzir gospodarsku svrhu obrta te usporedbenopravno uređenje u odnosu na trgovačka društva. Pored navedenog, ovim ćemo radom razmotriti specifičnosti obrta u pravnom prometu s naglaskom na onim pravnim

1 Zakon o obrtu, NN 143/13, 127/19, 41/20 (dalje: Zakon o obrtu).

odnosima s kojima se susreću javni bilježnici u obavljanju svojeg posla. Tendencija rasta broja novootvorenih obrta i izjednačavanja gospodarske svrhe obrta u odnosu na trgovačka društva izražena je od 2019. godine, kada je ukinut pojam trgovca pojedinca i obveza upisa u Sudski registar radi ostvarivanja cenzusom određenog prihoda, što potkrepljujemo empirijskim istraživanjem. Obrt ćemo u radu također sagledati s gledišta gospodarske cjeline koja predstavlja skup imovinskih prava i obveza te mogućnost njezina unosa u trgovačko društvo.

Ovaj je rad uz uvod i zaključak podijeljen na četiri cjeline. Drugi dio rada obuhvaća povijesni prikaz obrta, kao i gospodarsku svrhu obrta te njegovo pozitivno pravno uređenje u Hrvatskoj i usporedbenopravno uređenje u Republici Sloveniji i Njemačkoj. Treći dio rada obraduje subjektivitet obrtnika u pravnom prometu i obrt kao objekt u imovinskopравnim odnosima. Četvrti dio rada razmatra odnos obrta s trgovačkim društvima, a vezano uz navedeno provedeno je empirijsko istraživanje i obrađeni su statistički podaci te zaključci istraživanja, slijedom čega je prikazan način i pravne posljedice unosa obrta kao gospodarske cjeline u trgovačko društvo. U petom dijelu rada prikazan je pravni položaj obrtnika pred javnim bilježnikom i *de lege ferenda* prijedlozi za poboljšanje postupanja i budućeg uređenja instituta obrta.

II. OPĆENITI PRIKAZ OBRTA

2.1. Povijesno-pravno uređenje instituta obrta

Povijesno gledajući, obrtništvo ili zanatstvo, koje postoji koliko i čovječanstvo, smatralo se proizvodnom ili uslužnom djelatnošću obavljanom u manjim radionicama od strane fizičkih osoba. Obrtnička djelatnost kao jedna od najstarijih gospodarskih djelatnosti obavljala se djelomično ili u potpunosti ručno, često na temelju individualnih narudžbi izrade različitih funkcionalno uporabnih ili ukrasnih predmeta ili pružanja usluga.² Značajka obrtne djelatnosti bilo je korištenje vlastitih sredstava, stručnih znanja i vještina obrtnika te proizvodnja proizvoda u malim serijama koji su većim dijelom proizvedeni ručno. Obrt se prvotno razvijao na selu izradom predmeta za potrebe seoskog stanovništva, a razvojem gradova i sajmova u gradovima obrt se preselio u gradove te specijalizirao sukladno potrebama gradskog stanovništva.

Rimsko pravo poznavalo je institut obrta (lat. *artifex* – obrtnik) koji nam je poznat kroz više prav-

nih mišljenja sadržanih u Digesti.³ Zanimljivo je da ta pravna mišljenja u prvom redu uređuju odnose koji nastaju povodom naukovanja, odnosno odnosa obrtnika i naučnika. Poglavlje Zakona o obrtu koji se odnosi na obrazovanje i osposobljavanje za obavljanje vezanih obrta i danas čini značajan dio normativnog okvira instituta obrta u hrvatskom pravu.

Kao bitan izvor saznanja o životu rimskih gradana i pravnim odnosima u rimskom društvu služe nadgrobni spomenici koji su nerijetko sadržavali podatak o zanimanju sahranjene osobe. Iz nadgrobničkih spomenika razvidno je da nasljeđivanje obrta s očeva na sinove nije bilo česta praksa među rimskim građanima, iako je poznato da obrt jest bio predmet nasljeđivanja. Kako je rimsko nasljedno pravo afirmiralo načelo univerzalne sukcesije, prema mišljenju nekih autora, odabir nasljednika bio je u značajnoj mjeri povezan sa složenom mrežom pravnih odnosa, osobito dužničko-vjerovničkih odnosa, koji bi pratili obrt ostavitelja. Prema tome shvaćanju, ostavitelj bi pri izboru nasljednika obrta, motiviran ciljem održivosti obrta, osobito uvažavao elemente sposobnosti obavljanja djelatnosti i urednog nastavka složenog dužničko-vjerovničkog odnosa, svojstvenog rimskom gospodarskom životu.⁴

Obrt, koji kontinuirano postoji još od rimskog vremena do današnjih dana, nakon propasti Rimskog carstva ponovno se intenzivno razvijao u srednjovjekovnim gradovima uz nastanak sve većeg broja specijaliziranih obrta. Razvojem slobodnih gradova u kojima se održavaju sajmovi došlo je do prelaska obrtništva sa sela u gradove i time je omogućen procvat obrtništva.⁵ Radi zaštite interesa, osiguranja svog opstanka i uvjeta života, obrtnici su se počeli udruživati u bratovštine, koje su preteča cehovskog⁶ ustroja. Slijedom navedenog nastala je potreba za normiranjem obavljanja obrta i udruživanja obrtnika te su obrtnicima od strane gradova ili vladara dodjeljivane privilegije, koje predstavljaju prve normativne okvire obrtne

3 Hawkins, C. Chapter 4 – The artisan household and the Roman economy, Cambridge University Press, 05. srpnja 2016. [The artisan household and the Roman economy \(Chapter 4\) - Roman Artisans and the Urban Economy \(cambridge.org\)](https://www.cambridge.org/core) (pristupljeno 11. 4. 2023.).

4 *Ibid.*

5 Vidi „cehovi“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11125> (pristupljeno 15. 3. 2023.).

6 „Cehovi su srednjovjekovne obrtničke udruge koje su imale zadatak da unapređuju i štite interese obrtnika određenih obrta (tur. esnafi). S procesom razvoja srednjovjekovnih gradova i građanskog staleža uopće, gradsko obrtništvo zauzimalo je u gospodarstvu i u cijelome društvu poseban položaj, koji su često ugrožavali gradski patricijat i neobrnitički slojevi, pa i trgovci.“ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11125> (pristupljeno 15. 3. 2023.).

2 Vidi „obrnitištvo“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44648> (pristupljeno 15. 3. 2023.).

djelatnosti. Eksplozivni razvoj obrta u europskim gradovima zaustavljen je industrijskom revolucijom u 19. stoljeću, kada su nekonkurentne obrtničke proizvode zamijenili jeftiniji masovni industrijski proizvodi.

Pravno reguliranje obrta u Republici Hrvatskoj bilo je uvjetovano društvenopravnim uređenjem u bivšoj Jugoslaviji. Razvojem društvenog vlasništva osnovane su obrtničke radionice i zadruge u društvenom vlasništvu, dok su privatnici bili pod nadzorom zanatskih komora.⁷ Općim zakonom o zanatstvu⁸ usvojenim 1949. godine ojačan je društveni sektor zanatstva te su se zanatlije obrtnici udružili u zanatske komore. Samostalni rad obrtnika vlastitim sredstvima omogućen je 1970-ih godina, no privilegirani su bili društveni sektor obrtništva kao temelj male privrede nauštrb privatnih obrtnika.⁹ Zbog heterogenosti pravnih pravila koja su uređivala obrt, to jest zanatstvo, 1993. godine u samostalnoj Republici Hrvatskoj po prvi je put usvojen cjeloviti Zakon o obrtu¹⁰ koji je derogirao Zakon o samostalnom obavljanju privrednih djelatnosti osobnim radom¹¹ i odredbe Zakona o osobnom radu u zanatstvu i zanatskim zadrugama.¹² Nakon niza izmjena i dopuna Zakona o obrtu¹³ iz 1993. godine sveobuhvatno je noveliran Zakon o obrtu 2013. godine koji je uskladio sudsku praksu i odredbe o odgovornosti obrtnika s odredbama drugih zakona te je s izmjenama i dopunama trenutno na snazi.

2.2. Gospodarska svrha obrta kao pravno- strojstvenog oblika iz perspektive zakonodavca

Za preglednost normativnog okvira obrta kao pravnog instituta ocjenjujemo korisnim razmotriti njegovu gospodarsku svrhu iz perspektive zakonodavca jer gospodarska svrha upućuje na ciljeve koje je zakonodavac normiranjem pokušao ostvariti te moguće smjerove budućeg razvoja instituta koji ovim radom obrađujemo.

Obrtom se na temelju Zakona o obrtu smatra samostalno i trajno obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti od strane fizičkih osoba sa svrhom postizanja dohotka ili dobiti koja se ostvaruje proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu, uz predviđenu iznimku kada se i pravna osoba

javlja kao subjekt koji obavlja obrt.¹⁴ Navedena definicija u pretežnom je dijelu sukladna opisu trgovca iz Zakona o trgovačkim društvima¹⁵, koji propisuje da je trgovac osoba koja samostalno trajno obavlja gospodarsku djelatnost radi ostvarivanja dobiti proizvodnjom, prometom robe ili pružanjem usluga na tržištu te se razlika u bitnome sastoji od elementa dohotka koji se spominje u Zakonu o obrtu. Navedena razlika ne predstavlja semantičko odstupanje od pojma trgovca, već odražava specifičnost obrta kao instituta koji je primarno namijenjen kao pravni okvir za fizičke osobe, a koje mogu biti u poreznom režimu prema Zakonu o porezu na dohodak¹⁶ ili Zakonu o porezu na dobit.¹⁷ S obzirom na to da Zakon o trgovačkim društvima pojam trgovca definira kako bi netom potom potvrdio da su trgovačka društva beziznimno trgovci, trgovačka društva istaknuta su kao pravno-
strojstveni oblik koji po gospodarskoj svrsi konkurrira obrtu.¹⁸ Iz navedenog je opravdano zaključiti da između trgovačkih društava i obrta načelno nema kvalitativne razlike u pogledu djelatnosti koju obavljaju. Izvedenu tvrdnju da nema kvalitativne razlike u pogledu djelatnosti koju obavljaju između obrta i trgovačkih društava valja prihvatiti kao načelo, a ne beziznimno pravilo. Iznimka od tog načela postoji primjerice u čl. 20. st. 1. Zakona o kreditnim institucijama¹⁹ koji na životno razumljiv način isključuje mogućnost da kreditna institucija svoju djelatnost obavlja kao obrt. Prihvativši načelnu tvrdnju da između obrta i trgovačkih društava nema kvalitativne razlike u pogledu djelatnosti koju obavljaju, izlaganje u ovom radu usredotočeno je na te djelatnosti, koje ne predstavljaju propisanu iznimku.

U prilog tvrdnji da je zakonodavčeva vizija obrta kao pravno-
strojstvenog oblika namijenjenog manjem opsegu poslovanja govori način na koji je ranija inačica Zakona o obrtu²⁰ propisivala iznimku da pravna osoba može obavljati obrt samo ako pravna osoba koja obavlja gospodarsku djelatnost to ne čini na industrijski način. Međutim, ista inačica Zakona o obrtu u svojoj definiciji obrta spominje samo svrhu postizanja dobiti, a ne i dohotka i

14 Čl. 2. Zakona o obrtu.

15 Čl. 3. st.1. Zakona o trgovačkim društvima, NN 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 114/2022, 18/2023.

16 Zakon o porezu na dohodak, NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, 151/22.

17 Zakon o porezu na dobit, NN 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, 114/22.

18 Čl. 3. st. 3. Zakona o trgovačkim društvima.

19 Kreditna institucija je dioničko društvo prema odredbama Zakona o kreditnim institucijama, NN 159/2013, 19/2015, 102/2015, 15/2018, 70/2019, 47/2020, 146/2020, 151/2022.

20 Čl. 1. st. 2. Zakona o obrtu, NN 77/1993, 90/1996, 102/1998, 64/2001, 71/2001, 68/2007, 79/2007, 40/2010.

7 <https://www.hok.hr/o-hok-u/povijest> (pristupljeno 15. 3. 2023.).

8 Opći zakon o zanatstvu, Službeni list FNRJ 1949.

9 *Op. Cit.* (bilj. 7.).

10 Zakon o obrtu, NN 77/1993.

11 Zakon o samostalnom obavljanju privrednih djelatnosti osobnim radom, NN 19/90. i 53/90.

12 Zakon o osobnom radu u zanatstvu i zanatskim zadrugama, NN 34/79. i 49/87.

13 Zakon o obrtu, NN 77/93, 90/96, 102/98, 64/01, 71/01, (49/03), 68/07, 79/07, 40/10.

stoga se može pretpostaviti da je riječ o nomotehničkom propustu. Opisano uređenje podvrgnuto je kritikama stručne javnosti zbog nedostatka definicije pojma obavljanja gospodarske djelatnosti na industrijski način te je 2013. godine napušteno donošenjem novog Zakona o obrtu.^{21 22}

U razmatranju kvantitativnog aspekta obavljanja gospodarske djelatnosti kao mogućeg razlikovnog elementa između obrta i trgovačkih društava svrsishodno je razmotriti i ranije uređenje srodnog instituta trgovca pojedinca iz ranijeg Zakona o trgovačkim društvima.²³ Tako je Zakon o trgovačkim društvima²⁴ do izmjena iz 2019. godine predviđao institut trgovca pojedinca koji je bio određen kao fizička osoba koja samostalno obavlja gospodarsku djelatnost u skladu s propisima o obrtu i upisana je u sudskom registru kao trgovac pojedinac. Prema odredbama navedenog Zakona o trgovačkim društvima, fizička osoba koja je poslovala u skladu s propisima o obrtu mogla je tražiti da se upiše u sudski registar kao trgovac pojedinac ako je njezin godišnji prihod prelazio svotu od 2 milijuna kuna, a bila je dužna zatražiti taj upis ako joj je godišnji prihod prelazio svotu od 15 milijuna kuna.²⁵ Imajući u vidu navedeni cenzus prihoda trgovca pojedinca, moguć je zaključak da je zakonodavac smatrao kako je obrt pravnoustrojstveni oblik pogodan za obavljanje gospodarske djelatnosti do određenog maksimalnog intenziteta koji je pritom bio posredno određen (bez rashoda). Postavlja se pitanje koju je gospodarsku svrhu zakonodavac ostvario ili pokušao ostvariti propisanom distinkcijom. Poznato je da je navedena ocjena zakonodavca bila predmet kritike u pravnoj literaturi, gdje je dovodena u pitanje svrsishodnost izdvajanja obrtnika koji ima svojstvo trgovca pojedinca zbog visine njegovih prihoda. Navedeni komentari protezali su se i do razmatranja ukidanja instituta trgovca pojedinca.²⁶ Upućena kritika stručne javnosti i činjenica da institut trgovca pojedinca nije u zadovoljavajućoj mjeri zaživio u pravnom prometu u konačnici su mu presudili te je njegovim brisanjem iz Zakona o trgovačkim društvima nestala i kvantitativna granica u obavljanju gospodarske djelatnosti između obrta i trgovačkih društava.

21 Čl. 1. st. 2. Zakona o obrtu, NN 143/2013.

22 Petrović, S., „Obrt – pojam, djelatnosti, pravni oblik, odgovornost“, Djelotvorna pravna zaštita u pravničkom postupku Izazovi pravosudnih transformacija na jugu Europe Liber amicorum Mihajlo Dika, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013., str. 1076.

23 Zakon o trgovačkim društvima, NN 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015.

24 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, NN 40/19.

25 Čl. 3. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima, NN 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015.

26 Petrović S., *Op. Cit.* (bilj. 22.), str. 1075.

Navedenim izmjenama Zakona o obrtu i Zakona o trgovačkim društvima kvantitativni aspekt gospodarske djelatnosti vjerojatno je trajno prestao biti faktor u razmatranju obrta kao predmeta zakonodavne aktivnosti jer je realnost gospodarskog života to da obrti imaju značajne prihode, što, uostalom, i nije niti treba biti *differentia specifica* u odnosu na trgovačka društva. Pored navedenog, valja istaknuti kako je izmjenama Zakona o trgovačkim društvima iz 2012. godine²⁷ u hrvatski pravni poredak uvedeno jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću (j.d.o.o.), za koje je jedna od specifičnosti njegov simboličan temeljni kapital. Iako se uz temeljni kapital veže i obveza unošenja jedne četvrtine iznosa dobiti društva iskazane u godišnjim financijskim izvješćima umanjene za iznos gubitka iz prethodne godine u zakonske rezerve društva i obvezno preoblikovanje u društvo s ograničenom odgovornošću pod zakonom određenim uvjetima, opravdano je primijetiti da barem tijekom jednog dijela pravnog života j.d.o.o.-a njegov temeljni kapital nema gotovo nikakvu garancijsku funkciju. Iako, općenito govoreći, temeljni kapital u hrvatskom pravu društava i dalje zadržava svoju garancijsku funkciju u određenoj mjeri, uočljiv je trend relaksacije zakonodavnog okvira, odnosno napuštanje ranije rigidnijeg pristupa pojmu društva kapitala.

2.3. Pozitivnopravno uređenje obrta u Republici Hrvatskoj

U prethodnoj točki izloženo je uređenje obrta kao pravnog oblika za samostalno i trajno obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti od strane fizičkih (i pod određenim uvjetima pravnih) osoba sa svrhom postizanja dohotka ili dobiti. Navedena gospodarska djelatnost ostvaruje se proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu.²⁸ Iznimka kada pravna osoba obavlja obrt odnosi se na obavljanje vezanog ili povlaštenog obrta, pod uvjetom da se pritom izvodi naukovanje.²⁹ U tom je slučaju također samo obavljanje obrta povjerenom fizičkoj osobi koja ispunjava propisane uvjete, što je ujedno zajedničko svim obrtima te ih obrtnik može obavljati osobno ili preko zaposlenika.³⁰

Za preglednost Zakona o obrtu oportuno je sabrano utvrditi oblike u kojima se obrt javlja. Stoga razlikujemo slobodni obrt, vezani obrt i povlašteni obrt, a kao posebne kategorije unutar navedenih javljaju se tradicijski i umjetnički obrt, sezonski obrt i zajednički obrt. Za obavljanje slobodnih, vezanih i povlaštenih obrta obrtnik mora imati obrt-

27 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, NN 111/2012.

28 Čl. 2. st. 1. Zakona o obrtu.

29 Čl. 2. st. 2. Zakona o obrtu.

30 Čl. 41. Zakona o obrtu.

nicu koju izdaje nadležno tijelo na području kojeg je sjedište obrta. Obrtniku se izdaje obrtnica ako ispunjava zakonom propisane opće i posebne uvjete za obavljanje obrta sukladno člancima 8. i 9. Zakona o obrtu, s time da sadržaj i oblik obrtnice ministar nadležan za obrt propisuje pravilnikom.³¹ Svaki obrt mora se upisati u Obrtni registar³² koji je javan, a upisom obrta u obrtni registar obrtnik je dužan u roku od godine dana od izdavanja obrtnice početi s obavljanjem obrta.³³

Slobodni obrt smatra se osnovnim oblikom obrta te je negativno definiran kao onaj koji ne predviđa dodatne pretpostavke u pogledu stručne osposobljenosti ili majstorskog ispita za obavljanje obrta. Stoga je potrebno ispuniti samo opće uvjete za obavljanje obrta u smislu članka 8. Zakona o obrtu. Pod općim uvjetima smatra se da fizička osoba može obavljati obrt ako joj pravomoćnom sudskom presudom, rješenjem o prekršaju ili odlukom suda časti Hrvatske obrtničke komore nije izrečena sigurnosna mjera ili zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti dok ta mjera traje. Drugi opći uvjet koji svi obrtnici moraju ispuniti jest pravo korištenja prostorom ako je to potrebno za obavljanje obrta, a sukladno tomu sklapa se ugovor o zakupu poslovnog prostora na kojem se u pravilu ovjerava potpis ugovornih stranaka kod javnog bilježnika. Kao iznimka od slobodnog obrta u pogledu svega čime je on negativno definiran javlja se vezani obrt. Za obavljanje vezanog obrta traži se ispit o stručnoj osposobljenosti, propisana srednja stručna sprema ili majstorski ispit.³⁴ Zakonodavac propisuje iznimku čija je svrha strateško poticanje gospodarskog života na području određenom Zakonom o područjima od posebne državne skrbi³⁵, Zakonom o brdsko-planinskim područjima³⁶ ili Zakonom o otocima.³⁷ Za vezane obrte na navedenim područjima obrtnik ili fizička osoba čijim se radom obrtnik služi mora položiti majstorski ispit u roku od tri godine od upisa u Obrtni registar. Popis vezanih obrta ureden je Pravilnikom o vezanim i povlaštenim obrtima i načinu izdavanja povlastica.³⁸ Povlašteni je obrt, slično vezanom obrtu, obrt koji obrtnik smije obavljati na temelju posebne dozvole (povlastice) koju izdaje nadležno tijelo, uređeno posebnim propisom. Kao i kod vezanog obrta, popis povlaštenih obrta ureden je Pravilnikom o vezanim i povlaštenim obrtima i načinu izdavanja povlastica.

31 Čl. 14. Zakona o obrtu.

32 Pravilnik o obliku i načinu vođenja Obrtnog registra, NN 58/09, 143/13.

33 Čl. 15. i 17. Zakona o obrtu.

34 Čl. 6 st. 2. Zakona o obrtu.

35 Zakon o područjima posebne državne skrbi, NN 86/08, 57/11, 51/13, 148/13, 76/14, 147/14, 18/15, 106/18.

36 Zakon o brdsko-planinskim područjima, NN 118/18.

37 Zakon o otocima, NN 116/18, 73/20, 70/21.

38 Pravilnik o vezanim i povlaštenim obrtima i načinu izdavanja povlastica, NN 42/08, 114/2011, 143/2013.

Tradicijski i umjetnički obrt također je blizak srodnik povlaštenog i vezanog obrta, čije je obavljanje vezano uz poznavanje zanatskih vještina i umijeća te se u pretežnom dijelu obavlja ručnim radom.³⁹ Pravilnik o tradicijskim, odnosno umjetničkim obrtima⁴⁰ dijeli ih na umjetničke obrte i tradicijske obrte te je za obavljanje umjetničkih obrta naglasak na visokoj estetskoj vrijednosti proizvoda i usluga, odnosno dizajnu, likovnim i drugim rješenjima, uz naglašenu kreativnost i individualnost majstora obrta – umjetnika. Tradicijski obrti bave se umjetničkim proizvodima ili uslugama tradicijske estetske razine i karaktera, neovisno o tehnologiji koja se pritom koristi. Status tradicijskog, odnosno umjetničkog obrta dodjeljuje posebna komisija koja se formira u okviru Upravnog odbora Hrvatske obrtničke komore. Tradicijski obrt ovlašten je javno isticati uvjerenje o svojem statusu u svojem redovnom poslovanju. Dodjela statusa obvezuje na obavještanje Hrvatske obrtničke komore o eventualnim promjenama u proizvodnju ili usluzi koja je predmet uvjerenja, kao i na povremene provjere kvalitete od strane Komore.

Sezonski se obrt od ostalih oblika obrta razlikuje u elementu trajnosti obavljanja djelatnosti. Obrt se prema članku 3. Zakona o obrtu može obavljati i kao sezonski obrt, ali najdulje devet mjeseci unutar jedne kalendarske godine, s time da se od 1. siječnja 2020. godine sve obrtničke djelatnosti mogu obavljati sezonski, osim ako nije drukčije propisano nekim posebnim propisom, i to neprekidno ili sa prekidima, jer je tada prestao važiti Pravilnik o djelatnostima koje se mogu obavljati kao sezonski obrti.⁴¹ ⁴² Sezonsko obavljanje obrta u određenom razdoblju upisuje se u Obrtni registar i obrtnik ne smije sezonski obavljati obrt izvan upisanog razdoblja.

2.3.1. Zajedničko obavljanje obrta – ortaštvo

Zbog specifičnosti pravog instituta, odnosno oblika obrta i nedoumica u pravnom prometu općenito, pa tako i pred javnim bilježnikom, zajednički je obrt detaljnije obrađen u ovom dijelu rada. Prema odredbama Zakona o obrtu, zajedničko obavljanje obrta omogućuje dvjema ili većem broju fizičkih osoba da se na temelju pisanog ugovora o ortaštvu povežu radi obavljanja gospodarske djelatnosti. Time nastaje posebna pravna zajednica koja ispunjava sve uvjete da bude društvo, a svojim nastankom ne stječe pravnu osobnost.⁴³ Pravno

39 Čl. 7. Zakona o obrtu.

40 Pravilnik o tradicijskim, odnosno umjetničkim obrtima, NN 112/2007, 143/2013.

41 Pravilnik o djelatnostima koje se mogu obavljati kao sezonski obrti, NN 60/10, 17/12.

42 <https://aktiva.hr/sezonsko-poslovanje-obrta/> (pristupljeno 19. 4. 2023.).

43 Barbić, J., Pravo društava, Knjiga prva, Opći dio, Drugo izmijene

uređenje Republike Hrvatske poznaje *numerus clausus* tipova društava koja su propisana zakoni- ma, a sve kako bi se stvorili uvjeti za zaštitu prava i pravna sigurnost članova društvu, onih koji djeluju u društvu i trećih osoba.⁴⁴ Zakon o obrtu u član- ku 33. propisuje da se međusobni odnosi među obrtnicima koji se zajednički bave obrtom uređuju pisanim ugovorom na koji se primjenjuju odred- be o obveznim odnosima u ortaštvu, pa možemo zaključiti da se time stvara ortaštvo kao pravna zajednica osoba i dobara. Navedeno zaključuje- mo iz zakonske formulacije koja ne propisuje od- govarajuću, već neposrednu i potpunu primjenu odredaba koje se odnose na ortaštvo.⁴⁵ Ugovor o ortaštvu kao obveznopravno organizacijski ugovor svojim dipozitivnim uređenjem u Zakonu o obve- znim odnosima⁴⁶ daje najveću moguću autonomiju u uređenju međusobnih odnosa između obrtnika ortaka.⁴⁷ U praksi obrtnici ugovaraju zajedničko obavljanje obrta radi unosa različitih sredstava za rad (strojeva, sirovina, rada i dr.), *know-how* i po- jedinačni doprinos obrtnika u obrt, što predstavl- ja osnovu ortaštva kao zajednice osoba i dobara bez pravne osobnosti u kojoj se dvije ili više osoba obvezuje uložiti svoj rad ili imovinu radi postiza- nja zajedničkog cilja. Međutim, ne postoji zapre- ka zbog koje jedna fizička osoba radi obavljanja gospodarske djelatnosti ne bi mogla obavljati više zajedničkih obrta.⁴⁸

Uspoređujući klasično uređenje ortaštva kao društva koje nema tvrtku, kada se na toj osnovi obrtnici udružuju u zajednički obrt radi obavljanja gospodarske djelatnosti, oni moraju poslovati pod zajedničkom tvrtkom.⁴⁹ Tvrtka društva, pa time i zaštita tvrtke, najpotpunije je uređena Zakonom o trgovačkim društvima⁵⁰ čije se odredbe *mutatis mutandis* primjenjuju na tvrtku obrta.⁵¹ Odredba- ma Zakona o obrtu određeno je da obrt ima tvrtku i sjedište, a time i zajednički obrt koji predstavlja pravnu zajednicu ortaštva.⁵² Međutim, u navede- nom se slučaju tvrtka i sjedište smatraju udruže- nim osobama koje se bave obrtom, a ne nekim od njih odvojenim subjektom.⁵³

Zajednički obrt mogu obavljati fizičke osobe ako

svaka osoba ispunjava opće uvjete iz članka 8. Zakona o obrtu i posebne zdravstvene uvjete koji su propisani za obavljanje obrta, dok je dovolj- no da samo jedna od fizičkih osoba udruženih u zajednički obrt ispunjava uvjete stručne osposo- bljenosti, odgovarajućeg srednjeg strukovnog obrazovanja ili položenog majstorskog ispita kao poseban uvjet za obavljanje vezanih obrta.⁵⁴ Kao opći uvjet za obavljanje zajedničkog obrta propi- sano je da nijednoj od fizičkih osoba nije izrečena sigurnosna ili zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti obrta sve dok ta mjera traje te da sva- ka od fizičkih osoba ima pravo korištenja prostora koji je potreban za obavljanje obrta.⁵⁵ Međutim, smatramo kako bi bilo dostatno da samo jedna od osoba koje obavljaju zajednički obrt ima pravo korištenja prostorom, jer se zajednički obrt često obavlja u istom prostoru.⁵⁶ Kada su ispunjeni svi uvjeti za obavljanje zajedničkog obrta, fizičke se osobe mogu početi zajednički baviti obrtom nakon upisa u Obrtni registar, a kojem je uz ostalu doku- mentaciju potrebno dostaviti i ugovor o ortaštvu. Ukoliko koja od fizičkih osoba pristupi ili istupi iz zajedničkog obrta, obavljanje obrta se nastavlja, iako je navedene promjene potrebno upisati u Obrtni registar i prijaviti nadležnom županijskom uredu, odnosno Gradu Zagrebu.⁵⁷

2.4. Usporedbenopravno uređenje obrta u Republici Sloveniji i Njemačkoj

U Republici Sloveniji obrt predstavlja djelatnosti koje mogu obavljati fizičke osobe, najčešće kao samostalni poduzetnik pojedinac⁵⁸ ili pravna oso- ba. Obrt odredbama Obrtnog zakona Republike Slovenije⁵⁹ nije uređen kao pravni subjekt, već kao gospodarska djelatnost koja se pod propi- sanim uvjetima može obavljati. Stoga se obrtna djelatnost obavlja kroz druge ustrojstvenopravne gospodarske oblike, u pravilu propisane Zakonom o gospodarskim društvima. Na temelju članka 5. Obrtnog zakona Republike Slovenije obrtna dje- latnost mora se obavljati trajno, s pretežnim osob- nim angažmanom u proizvodnji, pružanju usluga ili vodenju poduzeća. Glavna značajka obrtne djelatnosti prema odredbama zakona jest da se

njeno i dopunjeno izdanje, Organizator, 2006., str. 7.

44 *Ibid.*, str. 6.

45 *Ibid.*, str. 8.

46 Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22 (dalje: ZOO).

47 Čl. 637.–660. ZOO.

48 Čl. 33. st. 5. Zakona o obrtu.

49 Čl. 33. st. 6. Zakona o obrtu.

50 Čl. 11.–23. Zakon o trgovačkim društvima, NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23.

51 Barbić, J., *Op. Cit.* (bilj. 43.), str. 304.

52 Čl. 19. i 20. Zakona o obrtu.

53 Barbić, J. Pravo društava, Knjiga treća, Društva osoba, Drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2019., str. 225.

54 Čl. 34 st. 1 i 3. Zakona o obrtu.

55 Čl. 8. st. 1. Zakona o obrtu.

56 Tako i Petrović, *Op. Cit.* (bilj. 22.), str. 1073.

57 Čl. 35. st. 2. i 3. Zakona o obrtu.

58 „Samostojni podjetnik posameznik (dalje s. p.)“ je fizička osoba koja samostalno obavlja dohodovnu djelatnost na tržištu kao svo- ju isključivu djelatnost i na koju se primjenjuju odredbe Zakona o gospodarskim društvima Republike Slovenije (Službeni list RS br. 65/09 – službeno pročišćeni tekst, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17, 22/19 – ZPosS, 158/20 – ZIntPK-C, 18/21 i 18/23 – ZDU-10) te vrijede ista obilježja kao za trgovačko društvo.

59 Obrtni zakon, Službeni list RS br. 40/04 – službeno pročišćeni tekst, 117/06 – ZDavP-2, 102/07, 30/13 i 36/13 – ispr. (dalje: Obrtni zakon Republike Slovenije),

u proizvodnoj ili uslužnoj djelatnosti na temelju individualnih narudžbi upotrebljavaju strojevi, oruda i tehnički uređaji koji nemaju značaj tekućih traka ili automatiziranog radnog procesa te da se proizvodnja obavlja u malim serijama, a serijska proizvodnja ne čini pretežni dio djelatnosti. Neovisno o ranije navedenom, Obrtni zakon Republike Slovenije u članku 5. stavku 2. izričito propisuje da se djelatnost ne smatra obrtnom djelatnošću ako ju obavlja gospodarski subjekt koje ima organizirane pojedinačne poslovne funkcije kao zaokružene faze poslovnog procesa, kao i kada se djelatnost obavlja u manjem opsegu kao dopuna ostalim djelatnostima gospodarskog subjekta. Također se ne smatra obrtnom djelatnošću ona djelatnost koju obavlja gospodarski subjekt koji se prema Zakonu o gospodarskim društvima smatra velikim ili srednjim poduzećem. Stoga Obrtničko-gospodarska komora Slovenije⁶⁰ uz suglasnost nadležnog ministra objavljuje listu onih djelatnosti koje se uobičajeno obavljaju na obrtni način. Slijedom navedenog, u Sloveniji se ne mogu obavljati na obrtni način sve dopuštene djelatnosti, već samo one koje ispunjavaju zakonom propisane uvjete, s time da je za pojedine obrtne djelatnosti propisano da je za njih potrebna stručna osposobljenost.⁶¹ Kako bi fizička ili pravna osoba imala pravo obavljati obrtnu djelatnost za koju je potrebna stručna osposobljenost, mora ishoditi upis u obrtni registar i obrtnu dozvolu, koja je dokaz da su ispunjeni svi uvjeti za obavljanje djelatnosti⁶², s time da obrtnu dozvolu mogu steći samo samostalni poduzetnik pojedinac, trgovačko društvo ili obrtnička zadruge te da navedenu dozvolu nije moguće prenijeti na drugu fizičku ili pravnu osobu.⁶³ Uz osobe koje imaju ispunjene uvjete za stručnu osposobljenost, obrtnu djelatnost mogu obavljati i trgovačka društva koja imaju zaposlenu osobu ili osobu u poslovodstvu s potrebnom stručnom spremom.⁶⁴

Slijedom svega navedenog, u Republici Sloveniji obrtnu djelatnost mogu obavljati fizičke osobe koje su u gospodarskom smislu ustrojene kao samostalni poduzetnik pojedinac (s. p.) na temelju Zakona o gospodarskim društvima. Pravne osobe, i to trgovačka društva, također mogu obavljati obrtnu djelatnost pod uvjetima propisanim Obrtnim zakonom, no ne može se raditi o srednjem ili velikom poduzetništvu. Stoga je, za razliku od

60 „Obrtno-podjetnička zbornica Slovenije“ <https://www.ozs.si/> (pristupljeno 11. 4. 2023.).

61 Čl. 5. st. 3. Obrtnog zakona Republike Slovenije – Djelatnost financijskog posredovanja, poslovanje s nekretninama, savjetovanje (pravno, porezno, poduzetničko i tehničko te projektiranje), zdravstvo, socijalna skrb te djelatnost prometa i veza, osim cestovnog teretnog i putničkog prometa, ne se smatraju obrtnim djelatnostima.

62 Čl. 6. Obrtnog zakona Republike Slovenije.

63 Čl. 7. Obrtnog zakona Republike Slovenije.

64 Čl. 10. Obrtnog zakona Republike Slovenije.

hrvatskog uređenja, obrtna djelatnost u Republici Sloveniji gospodarski ograničena na malo poduzetništvo koje ne predstavlja serijsku proizvodnju i determinirana je određenim vrstama djelatnosti. Pozitivnopravni propisi Republike Slovenije obrt izričito ne svrstavaju u određene kategorije, iako iz smisla odredaba zakona proizlazi da se obrti za koje je potrebna stručna osposobljenost razlikuju od onih kod kojih nije te domaći i umjetnički obrt, dok zajednički obrt nije normiran jer obrt kao gospodarski subjekt kao takav nije previden zakonom. Stoga se obrtna djelatnost obavlja bilo putem trgovačkih društava bilo putem samostalnih obavljanja poduzetnika pojedinca. Obrtnu djelatnost u Republici Sloveniji također mogu obavljati državljani država ugovornica, a povremeno i fizičke ili pravne osobe država članica Europske unije, Europskog gospodarskog prostora i Švicarske konfederacije.⁶⁵ Zaključno, obrt prema slovenskom pravu nije predviđen kao pravnoustrojstveni oblik, već isključivo kao djelatnost koja se obavlja.

Njemačko iskustvo pokazuje brojne sličnosti sa slovenskim. Zakonodavni okvir sadržan u Zakonu o obrtu Savezne Republike Njemačke⁶⁶ propisuje da obrt mogu obavljati pravne i fizičke osobe.

Prema njemačkom pravu, nakon smrti vlasnika obrta njegovi nasljednici mogu nastaviti obavljanje obrta⁶⁷, pri čemu ne moraju ispunjavati uvjete za upis u odgovarajući Upisnik⁶⁸ koji vodi Obrtnička komora, već su dužni osigurati da u pogonu radi poslovođa⁶⁹ koji te uvjete ispunjava. Navedeno, osobito iz perspektive hrvatskog iskustva, djeluje kao objektiviziranje obrta u pravnom prometu, kao da je riječ o stvari ili članskim pravima u pravnoj osobi, međutim daljnje izlaganje pokazat će da to nije tako. Prepoznavši važnost opstojnosti obrta za gospodarski život, njemački zakonodavac propisao je stanovitu fleksibilnost u slučajevima kada nasljednici ne uspiju pronaći odgovarajućeg poslovođu, u kojim slučajevima Komora može produljiti rokove za ispunjenje uvjeta za upis u svoje upisnike.⁷⁰

Slično kao u Republici Hrvatskoj, njemačko zakonodavstvo razlikuje slobodne (njem. *zulassungsfreier Handwerk*) od vezanih obrta (njem. *zulassungspflichtiger Handwerk*). Vezani obrti su oni koji predstavljaju obavljanje specifičnih djelatnosti te ih njemački zakonodavac pregledno nabraja u

65 Čl. 42.a–42.g Obrtnog zakona Republike Slovenije.

66 Gesetz zur Ordnung des Handwerks (Handwerksordnung) <https://www.gesetze-im-internet.de/hwo/BJNR014110953.html> (pristupljeno 28. 5. 2023.) – dalje u tekstu „Zakon o obrtu S. R. Njemačke“.

67 Par. 4. Zakona o obrtu S. R. Njemačke.

68 Handwerksrolle.

69 Betriebsleiter.

70 Par. 4. Zakona o obrtu S. R. Njemačke.

Prilogu A koji je sastavni dio Zakona.⁷¹

Njemački se zakon u pretežnom dijelu bavi pitanjima naukovanja i strukovne organizacije obrtništva, čime je značajan naglasak stavljen na stručno osposobljavanje, usavršavanje i samoregulaciju struke, dok se pitanje pravnoustrojstvenih specifičnosti obrta uopće ne pojavljuje. To za posljednicu ima činjenicu da odgovornost obrtnika za obveze, odnosno profesionalna odgovornost obrtnika za štetu, odnosno pravni subjektivitet obrta, ne predstavlja nikakvu specifičnost u odnosu na odgovornost fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost koja se ne bi smatrala obrtom. Tako se može zaključiti da fizička osoba koja obavlja obrt odgovara u cijelosti osobno, dok se kod pravne osobe koja obavlja obrt odgovornost veže za imovinu te pravne osobe.

Njemačko i slovensko iskustvo obrt tretiraju kao obavljanje djelatnosti, pri čemu ga, za razliku od hrvatskog, ni prividno ne izdižu iz pravnog okvira fizičke ili pravne osobe koja tu djelatnost obavlja.

III. SUBJEKTIVITET OBRTRNIKA U PRAVNOM PROMETU I OBRT KAO OBJEKT IMOVINSKOPRAVNIH ODNOSA

U razmatranju obrta u pravnom prometu, osobito u pravnom prometu pred javnim bilježnikom (što je uži predmet interesa ovog rada), opravdano je postaviti pitanje javlja li se obrt kao subjekt imovinskopravnih odnosa. S obzirom na to da obrt nema vlastiti pravni subjektivitet različit od subjektiviteta vlasnika obrta, prava i obveze koja nastanu u pravnom prometu pratio će vlasnika obrta uz određene specifičnosti, pa bi bilo pogrešno govoriti o pravnom subjektivitetu obrta, već treba govoriti o specifičnostima obrtnika kao pravnog subjekta. Subjektivitet se manifestira kao sposobnost biti nositelj prava i obveza, pa ovim izlaganjem ispituje se što svojstvo obrta znači za stjecanje prava vlasništva i drugih stvarnih prava u pravnom prometu nekretnina i stvarnih prava pokretnina koja su predmet upisa u posebne registre. Jednako kao stjecanje stvarnih prava, subjektivitet se manifestira i kao sposobnost stjecanja prava i obveza te odgovornosti za štetu. Konačno, ostvarivanjem prava i obveza priznatih od strane pravnog poretka postavlja se pitanje stranačke sposobnosti, odnosno *ius standi in iudicio* pred sudovima, pa će ovo izlaganje ispitati specifičnosti svojstva obrtnika u postupcima pred sudom i drugim tijelima.

Glede stjecanja stvarnih prava na nekretninama, valja istaknuti da zemljišnoknjižni propisi ne pred-

vidaju posebno svojstvo vlasnika obrta kao stjecatelja stvarnih prava na nekretninama te je stajalište sudske prakse⁷² da je ispravno da se kao nositelj stvarnih prava upisuje vlasnik obrta kao (u pravilu) fizička osoba, neovisno o ulozi obrta u nastanku pravnog temelja upisa. Navedeno pravilo na odgovarajući se način primjenjuje i na druga stvarna prava na nekretninama.

Pravni okvir stjecanja stvarnih prava na motornim vozilima nešto je drukčiji te Pravilnik o označavanju i registraciji vozila⁷³ propisuje da se pri registraciji vlasništva vozila kojem je vlasnik fizička osoba obrtnik u prometnu dozvolu upisuje OIB vlasnika obrta i matični broj obrta te takva prometna dozvola sadrži i oznaku obrta. Takav upis može stvoriti privid odvojene pravne osobnosti, što u javnobilježničkoj praksi može stvoriti nedoumice u ostavinskim postupcima pri utvrđivanju ostavinske imovine iza ostavitelja koji je bio obrtnik. Kao što će niže biti izloženo, obrt može biti predmet nasljeđivanja, međutim, kao i nekretnine, motorna su vozila vlasništvo obrtnika, odnosno vlasnika obrta, i slijede pravnu sudbinu neovisnu o pravnom životu obrta. To među ostalim znači da u slučaju sklapanja nasljedničkog sporazuma mogu pripasti nasljednicima različitim od onih koji steknu obrt, što je potvrdila i sudska praksa.⁷⁴ Mišljenje je autora da je kod utvrđivanja popisa ostavinske imovine postavljanjem upita nadležnoj stanici za tehnički pregled u upitu oportuno navesti da je riječ o osobi koja je za života bila obrtnik, uz navođenje odgovarajućih podataka (naziv i MBO obrta) jer je iskustvo autora ukazalo na mogućnost izostavljanja podataka u potvrdi stanice za tehnički pregled.

S obzirom na to da imovina obrta nije odvojena od imovine vlasnika obrta, postavlja se pitanje svrsishodnosti opisane odredbe Pravilnika o označavanju i registraciji vozila. Neovisno o tome je li to doista bila namjera zakonodavca, svrsishodnost se može smatrati donekle opravdanom kada se obrtnik nade u ulozi ovršenika jer Ovršni zakon⁷⁵ štiti obavljanje obrtnikove registrirane djelatnosti izuzimanjem alata, strojeva i drugih predmeta koji su nužni za njezino obavljanje.⁷⁶ Ista zaštita mogla bi se ostvariti i isticanjem prigovora pa će oportunitet takva uređenja biti predmet analize niže u tekstu.

Svojstvo obrtnika konkretnije se manifestira kod razmatranja obvezopravnih odnosa u koje obrtnik stupa. S obzirom na to da je Zakonom o obrtu pro-

72 V. presudu Županijskog suda u Varaždinu, posl. br. Gž. 330/03-2.

73 Pravilnik o označavanju i registraciji vozila, NN br. 130/2017.

74 Odluka Županijskog suda u Splitu posl. br. Gž-22/2020-2 od 15. siječnja 2020.

75 Ovršni zakon, NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22.

76 Čl. 135. st. 1. t. 4 Ovršnog zakona.

71 Anlage A Verzeichnis der Gewerbe, die als zulassungspflichtige Handwerke betrieben werden können (§ 1 Absatz 2).

klamirana svrha obrta samostalno i trajno obavljaju dopuštenih gospodarskih djelatnosti, jasno je da obrtnik stupa u brojne obvezopravne odnose upravo radi ostvarenja te svrhe. Zakon o trgovačkim društvima funkcionalnom definicijom instituta trgovca⁷⁷ obrtnike svrstava u trgovce jer samostalno trajno obavljaju gospodarsku djelatnost i to čine radi ostvarivanja dobiti proizvodnjom, prometom robe ili pružanjem usluga na tržištu.⁷⁸ Zakon o obveznim odnosima utvrđuje pojam trgovačkog ugovora miješanim subjektivno-objektivnim kriterijem, prema kojem obje ugovorne strane moraju biti trgovci (subjektivni kriterij), a pravni posao mora se odnositi na obavljanje djelatnosti koja čini predmet poslovanja barem jednoga od njih ili je u vezi s obavljanjem te djelatnosti (objektivni kriterij).⁷⁹ Ovisno o kombinaciji objektivnog i subjektivnog kriterija, ugovori koje sklapaju obrtnici mogu biti građanskopravni ili trgovačkopravni ugovori. Navedeno uređenje ima za posljedicu to da je ipak veći dio pravnih poslova koje obrtnici sklapaju trgovačkopravne naravi, pa je za rad javnih bilježnika bitno uočiti te distinkcije kada se za njima pojavi potreba. Prema ocjeni autora, za javne bilježnike to je od osobitog značaja kod sastavljanja i solemnizacije ugovora pri ispitivanju klauzula o sljedećim pitanjima: najviše ugovorne kamatne stope⁸⁰, određivanje stope zatezne kamate⁸¹, predmnijevane solidarnosti obveze za obveze iz trgovačkih ugovora⁸², predmnijevane odgovornosti kao jamac platac za jamstvo iz trgovačkih ugovora⁸³, rokovi zastare za obveze iz trgovačkih ugovora⁸⁴, isključenja prekomjernog oštećenja kao razloga za poništaj trgovačkog ugovora⁸⁵ te dugovanje kamata kod ugovora o zajmu iako kamate nisu izrijeком ugovorene.⁸⁶

Iako je imovina obrta istovjetna imovini vlasnika obrtnika, pa su i obveze obrta istovremeno obveze vlasnika obrta, zbog posebne prirode pravnih poslova sklopljenih u okviru obavljanja gospodarske djelatnosti poželjno je istaknuti svojstvo obrtnika u tim pravnim poslovima. To se u praksi tehnički radi na više različitih načina, i to isticanjem podataka o fizičkoj osobi uz naznaku vlasnika obrta i navođenje tvrtke, sjedišta, OIB-a i MBO-a, ili samo naznakom tvrtke, sjedišta, OIB-a i MBO-a obrta, pri čemu se može koristiti puna ili skraćena tvrtka obrta. Prema ocjeni autora, prvi opisani način oportun

je izbor jer naglašava vezanost obveza obrta za vlasnika obrta i reducira mogućnost kasnijih nejasnoća u slučaju da obrt promijeni vlasnika.

Nastavno ranijem izlaganju o zajedničkim obrtima, valja podsjetiti na primjenu odredaba Zakona o obveznim odnosima o ugovoru o ortaštvu. Zajednički obrt prema tome zastupaju ortaci zajedničkim očitovanjem volje, osim ako bi odnosi među ortacima internim aktom bili drukčije određeni, a čime bi pojedini ortak bio stavljen u položaj punomoćnika ostalih. Odgovornost ortaka prema trećima je solidarna ukoliko odnos s vjerovnikom nije izrijeком drukčije uređen. Ortaci odgovaraju za obveze cjelokupnom svojom imovinom osobno, neograničeno i solidarno. Stoga je odgovornost ortaka neposredna, neograničena, akcesorna i solidarna ako nije drukčije ugovoreno s vjerovnikom.⁸⁷ Imovina ortaštva koja predstavlja skup subjektivnih imovinskih prava čini nepodijeljenu zajedničku imovinu svih ortaka.⁸⁸ Pravo pripada zajednički i nepodijeljeno svim ortacima iako je to pravo formalno stekao za ortaštvo samo jedan od ortaka ili ako je samo jedan od ortaka upisan u zemljišnu knjigu kao vlasnik nekretnine.⁸⁹ Imovinom ortaštva ortaci upravljaju po pravilima o poslovodstvu ortaštva, odnosno upravljaju stvarima zajednički, a režim zajedničke imovine ortaka prestaje prestankom ortaštva kada se imovina dijeli među ortacima nakon likvidiranja poslovanja.⁹⁰ Ortak koji vodi poslove ortaštva svojim radnjama zastupanja u pravnim poslovima preuzima obveze ne samo u svoje ime već i u ime svih ortaka, zbog čega svi odgovaraju za obveze zajedničkom imovinom ortaštva, odnosno svojim udjelima u toj imovini, kao i njihovom od toga odvojenom vlastitom imovinom.⁹¹

Razmatranje stranačke sposobnosti obrta slijedi logiku nepostojanja odvojenog pravnog subjektiviteta obrta, što je potvrđeno sudskom praksom. Prema tome, kako bi se izbjeglo uspješno isticanje prigovora promašene pasivne legitimacije, u tužbi je uputno naznačiti podatke o vlasniku obrta, a zatim naziv i oznaku obrta.⁹² Kako obveze preuzete u okviru obavljanja obrta slijede vlasnika obrta, prestanak obrta ne znači ujedno i utnuće obveze te se tražbina uspješno može istaknuti prema vlasniku kao fizičkoj osobi. Iz procesne perspektive to znači da isticanje tražbine prema fizičkoj osobi koja je bila vlasnik obrta koji je prestao postojati nije valjan razlog za isticanje prigovora promaše-

77 Čl. 3. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima.

78 Tako i Barbić, J., *Pravo društava*, Knjiga prva, Opći dio, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, 2008., str. 167.

79 Čl. 14. st. 2. ZOO.

80 Čl. 26. st. 2. i 3. ZOO.

81 Čl. 29. st. 2. i 3. ZOO.

82 Čl. 42. ZOO.

83 Čl. 111. st. 4. ZOO.

84 Čl. 228. st. 1. i 2. ZOO.

85 Čl. 375. st. 5. ZOO.

86 Čl. 500. st. 2. ZOO.

87 Barbić, J. *Op. Cit.* (bilj 53), str. 175.

88 *Ibid.*, str. 32.–3.

89 *Ibid.*, str. 36.

90 *Ibid.*, str. 151.

91 *Ibid.*, str. 175.

92 Odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske posl. br. PZ-3648/04 od 25. siječnja 2007.

ne pasivne legitimacije.⁹³ Recentnija praksa ide korak dalje jer kao pasivno legitimiranu utvrđuje fizičku osobu i negira potrebu isticanja dodatnih podataka, osim onih koji ju identificiraju kao fizičku osobu.⁹⁴ Navedena sentenca na odgovarajući bi se način primjenjivala i na obrtnika pravnu osobu.

Obrt se javlja i kao objekt imovinskopravnih odnosa *inter vivos* i *mortis causa*. Zakon o obrtu predviđa mogućnost prenošenja obrta na bračnog druga ili srodnike u ravnoj lozi ukoliko obrtnik ostvari pravo na mirovinu.⁹⁵ Prema ocjeni autora, nejasno je zašto je zakonodavac ograničio broj mogućih stjecatelja i odredio uvjet ostvarivanja prava na mirovinu kao pretpostavke za prijenos *inter vivos*. Činjenica je da navedeno srodstvo ne jamči imovinsku ni drugu vrstu povezanosti pa ograničenje mogućih stjecatelja djeluje kao anakronizam. Na tragu navedenog stoje i upute na stranici Hrvatske obrtničke komore⁹⁶ koje za prijenos *inter vivos* prije ostvarenja prava na mirovinu upućuju na uspostavljanje zajedničkog obrta (za što nema srodnčkih ili bračnih ograničenja) sklapanjem ugovora o ortaštvu sa „stjecateljem“ i potom, s vremenskim odmakom, istupanje „prenositelja“ iz obrta, što bi se moglo okarakterizirati kao simulirani pravni posao. Umjesto opisanog pravnog okvira, ocjenjujemo oportunistički razmotriti afirmaciju autonomije volje stranaka i podrobnije normiranje oblika i obveznog sadržaja ugovora između prenositelja i stjecatelja kako bi se njihov odnos učinio transparentnijim, a tijela nadležna za provedbu upisa rasteretila nepotrebnih dvostrukih upisa. S obzirom na konvergentnost razvoja pravnog okvira obrta s pravom društava i profilaktičnu ulogu javnih bilježnika, ocjena je autora da bi za takav prijenos bilo oportuno propisati formu javnobilježničkog akta, odnosno solemnizirane privatne isprave. Ugovor o prijenosu trebao bi, pored pitanja promjene vlasnika obrta i pripadajuće naknade, uređivati i prijenos potraživanja i dugova pripadajuće gospodarske cjeline. Time bi, pored općeg ispitivanja zakonitosti, pravni odnos prenositelja i stjecatelja mogao biti dodatno osiguran ovršnim klauzulama, a transakcije bi bile predmet redovnog ispitivanja radi sprečavanja pranja novca i financiranja terorizma.

Obrt se također javlja kao predmet nasljeđivanja (različit od imovine obrtnika), o čemu će biti više riječi *amplius infra* pod točkom 5.

IV. OBRT I TRGOVAČKA DRUŠTVA

Pravo društava uređuje društva koja predstavljaju privatnopravna udruženja osoba temeljena na pravnom poslu radi postizanja određenog zajedničkog cilja.⁹⁷ Iz navedenog bi proizašlo da se radi o udruženju dviju ili više osoba kao pravnoj zajednici usmjerenoj na ostvarivanje zajedničkog cilja koja počiva na određenom pravnom poslu. Međutim, društvom se smatra i dioničko društvo i društvo s ograničenom odgovornošću kada imaju samo jednog člana jer imaju sva ustrojbeno obilježja društva. Iako društva nisu uređena jedinstvenim zakonom, u Hrvatskoj postoji *numerus clausus* tipova društva te se ne može stvoriti neki drugi tip društava osim onih određenih zakonom.⁹⁸ Trgovačka društva koja su uređena Zakonom o trgovačkim društvima uvijek su neovisno obavljala gospodarsku ili neku drugu djelatnost te su podijeljena na društva osoba i društva kapitala. Zakon taksativno određuje koja se društva smatraju društvima osoba, odnosno javnim trgovačkim društvima, komanditnim društvima ili gospodarskim interesnim udruženjima, a koja društvima kapitala, to jest dioničkim društvima i društvima s ograničenom odgovornošću.⁹⁹ Iako je pojam trgovca određen objektivnim mjerilom koje ovisi o djelatnosti koju obavlja, kod trgovačkih društava odstupa se od tog mjerila te se usvaja subjektivno mjerilo jer se ona smatraju trgovcima neovisno o djelatnosti kojom se bave.¹⁰⁰ Svrha trgovca jest ostvarivanje dobiti obavljanjem gospodarske djelatnosti, no prema ranije navedenom kod trgovačkih društava ne mora uvijek biti tako. Uspoređujući pravno normiranje trgovca i obrtnika kao osoba koje samostalno trajno obavljaju (dopuštene) gospodarske djelatnost radi ostvarivanja dobiti (dohotka) proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu, dolazimo do zaključka da je obrtnik u biti trgovac.¹⁰¹ Svrha obavljanja obrta jest ostvarivanje dohotka ili dobiti, to jest gospodarske koristi, jednako kao i trgovcu. U smislu trgovačkih društava, društva osoba moraju imati najmanje dva člana društva i ne moraju u društvo unijeti kapital budući da zakonom nije propisano da imaju temeljni kapital. Zbog nužnosti osobnog angažmana i doprinosa članova u društvu osoba, postoji i veća povezanost interesa koji članovi žele ostvariti, tim više što barem jedan član društva osoba mora odgovarati za obveze društva osobno i neograničeno cjelokupnom svojom imovinom.¹⁰² Uređenje međusobnih odnosa čla-

93 Odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske posl. br. PŽ-4279/05 od 7. rujna 2005.

94 Odluka Županijskog suda u Varaždinu posl. br. GŽ-1308/2019-2 od 12. kolovoza 2019.

95 Čl. 37. Zakona o obrtu.

96 http://infos.hok.hr/faq/a_pravni_savjeti/a10_ugovorni_odnosi_na_koji_je_nacin_moguće_izvršiti_prijenos_obrta (pristupljeno 5. 6. 2023.).

97 Barbić, J., *Op. Cit.* (bilj. 43.), str. 6.

98 *Ibid.*

99 Čl. 3. st. 3. i 4. Zakona o trgovačkim društvima.

100 Filipović, V.; Gorenc, V.; Slakoper, Z.; Zakon o trgovačkim društvima s komentarom, Druga, izmijenjena i dopunjena naklada, RRIF, Zagreb 1996., str. 10.

101 *Ibid.*, str. 11.

102 Čl. 10. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima.

nova društva osoba podliježe širokoj autonomiji, a u nedostatku odredbi koje uređuju društva osoba *mutatis mutandis* primjenjuju se propisi o ortaštvu. Time normativno možemo usporediti društva osoba s obrtom, osobito zajedničkim obrtom koji je također podredno ureden odredbama o ortaštvu, a obrtnici za obveze obrta odgovaraju cjelokupnom svojom imovinom.¹⁰³ Zakonom o trgovačkim društvima detaljno su normirana društva osoba, njihovo ustrojstvo i zastupanje, iako još uvijek postoji široka autonomija u uređivanju međusobnih odnosa članova društva. S druge strane, zajednički je obrt podnormiran te postoje nedoumice vezane uz zastupanje obrta koji nema pravnu osobnost te način upisa obrta u isprave u pravnom prometu, a pogotovo o tome koji osobni identifikacijski broj (OIB) koristiti. Zajednički obrt kao gospodarski subjekt u pravnom prometu može sudjelovati pod jednim OIB-om, koji obrtu nije posebno dodijeljen, već se u tu svrhu koristi OIB jednog od obrtnika. Postavlja se pitanje naplate u ovršnom postupku kada Financijska agencija (FINA) povezuje dužnika s njegovim osobnim identifikacijskim brojem. Zajednički obrtnici odgovaraju solidarno¹⁰⁴, osobno i neograničeno cjelokupnom svojom imovinom za obveze obrta i stoga se postavlja pitanje protiv kojeg će se zajedničkog obrtnika provoditi neposredna prisilna naplata. Svakako će obrtnik protiv kojeg će se izvršiti prisilna naplata imati regresno pravo prema drugom zajedničkom obrtniku.¹⁰⁵

Obilježja društva kapitala drukčija su od društava osoba, a time i normativno različitija od obrta. U društvima kapitala koja su pravne osobe, osobna svojstva članova društva nisu bitna, a budući da društvo ima temeljni kapital koji u njega unose članovi društva, članovi za obveze društva ne odgovaraju svojom imovinom. Društvo odgovara za svoje obveze cijelom svojom imovinom, a članovi društva snose ograničeni rizik za poslovanje društva, i to samo onim što su uložili u društvo. Imovina članova društva različita je i odvojena od imovine društva. Također, osobni doprinos članova u društvu kapitala nije bitan jer društvo ima organe u kojima ne moraju sudjelovati članovi društva, a društvo kapitala može osnovati samo jedna osoba. Polazeći od navedenog, naizraženija razlika između obrta i društva kapitala jest odgovornost članova za obveze, budući da obrtnik za obveze obrta odgovara osobno i neograničeno cjelokupnom svojom imovinom. Društva kapitala moraju imati temeljni kapital koji se unosi u društvo prilikom osnivanja, dok prilikom otvaranja obrta obrtnik nema

obvezu unosa imovine u obrt te, sukladno tomu, obrtnik odgovara cijelom svojom imovinom. Do izmjena Zakona o obrtu 2013. godine, zakonska formulacija obrta previdala je da obrtnik za obveze odgovara samo imovinom unesenom u obrt, dok je s druge strane trgovac pojedinac, koji je faktički obrtnik sa zakonski određenim prihodom, za obveze odgovarao cijelom svojom imovinom. Stoga je Ustavni sud Republike Hrvatske 17. ožujka 2010. godine usvojio odluku¹⁰⁶ koja je stupila na snagu 15. srpnja 2010. godine da obrtnik, jednako kao trgovac pojedinac, odgovara za obveze cijelom svojom imovinom, čemu se već ranije priklonila i sudska praksa. Navedena odluka donesena je radi jamstva jednakosti sviju pred zakonom te jednakosti pravnog položaja svih poduzetnika na tržištu, odnosno razlikovanje položaja obrtnika i trgovca pojedinca isključivo u visini godišnjeg prihoda nije opravdanje za različito zakonsko postupanje u odgovornosti za obveze.

Iako su obrt i društva kapitala najučestaliji organizacijski oblici u pravnom prometu, postoje razlike u njihovu poslovanju. Obrt, sukladno Zakonu o porezu na dohodak, može voditi vrlo jednostavno knjigovodstvo i imati lakši dostup do sredstava ostvarenih u obrtu. Međutim, obrt ima mogućnost, odnosno pod zakonom propisanim uvjetima i obvezu, prijeći na oporezivanje dobiti. Kod trgovačkih društava nužno je dvojno knjigovodstvo sukladno Zakonu o računovodstvu¹⁰⁷ i obveza oporezivanja dobiti. Međutim, obrt se, kao i trgovačko društvo, slobodno bavi svim dopuštenim djelatnostima i nema zakonskog ograničenja ostvarivanja dobiti. Obrt nema pravnu osobnost i zbog toga je obrt moguće jednostavnije i uz niže troškove registrirati u obrtni registar kod nadležnog upravnog tijela, dok trgovačko društvo stječe pravnu osobnost upisom u sudski registar, što iziskuje veće formalnost i troškove. Posljednjom novelom Zakona o trgovačkim društvima 2023. godine radi jačanja učinkovitosti sustava u sprečavanju pranja novca i financiranja terorizma¹⁰⁸ te uskladenja sa zakonodavnim okvirima uvedeni su dodatni mehanizmi kroz provjeru podataka o članovima osnivača i uprave u fazi osnivanja ili prijenosa poslovnih udjela te imenovanja člana uprave provjerom o postojanju pravomoćno osuđujuće odluke za kaznena djela pranja novca ili financiranja terorizma te izrečenih mjera ograničavanja raspolaganja imovinom.¹⁰⁹ Time se nastoji spriječiti zlouporaba pravnih osoba u nezakonite

103 Čl. 36. st. 1. Zakona o obrtu.

104 Čl. 43.–53. ZOO.

105 Klarić, P.; Vedriš, M., *Gradansko pravo, Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, XI. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, 2008., str. 393.

106 Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske U-I/2771/2008.

107 Čl. 12. Zakona o računovodstvu, NN 78/15, 134/15, 120/16, 116/18, 42/20, 47/20, 114/22.

108 Zakon o sprečavanju pranja novca i financiranja terorizma, NN 108/17, 39/19, 151/22.

109 Čl. 68. st. 5–6., čl. 239. st.2., čl. 410. st. 3. Zakona o trgovačkim društvima.

svrhe i povećati transparentnost podataka o pravnim osobama već ranijim uvođenjem obveze upisa stvarnog vlasnika fizičke osobe u Registar stvarnih vlasnika.¹¹⁰ S obzirom na to da je kod obrta koji obavlja fizička osoba transparentno tko je stvarni vlasnik, nema takvih obveza te je jednostavniji postupak otvaranja obrta, iako to ne znači da se obrt ne bi mogao koristiti u nezakonite svrhe, jer obrt često ostvaruju dobit veću od trgovačkog društva. Sukladno navedenom, zatvaranje obrta također je jednostavnije od prestanka trgovačkog društva, a obavljanje obrta može se i privremeno obustaviti, što nije moguće kod trgovačkih društava.¹¹¹ U praksi neka trgovačka društva također miruju u svom poslovanju, odnosno ne posluju, no unatoč tomu imaju obvezu podnositi godišnja financijska izvješća sudskom registru.

4.1. Empirijsko istraživanje i analiza statističkih podataka aktivnih gospodarskih subjekata

Gospodarska svrha gospodarskih subjekata jest ostvarivanje dobiti, to jest gospodarske koristi, a usporedbom odredaba Zakona o trgovačkim društvima i Zakona o obrtu uočeno je da su obrt i trgovačka društva temeljni zakonski oblici u kojima se gospodarski subjekti pojavljuju u pravnom prometu. U svrhu usporedbe broja aktivnih ustrojbenopravnih subjekata koji se bave gospodarskom djelatnošću pribavili smo statističke podatke te ih obradili i prikazali u grafikonu. Prema dostupnim statističkim podacima na službenim stranicama Hrvatske obrtničke komore¹¹², sukladno Državnom zavodu za statistiku, usporedili smo broj svih aktivnih oblika trgovačkih društava (dioničko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću, jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću, javno trgovačko društvo, podružnice inozemnih trgovačkih društava i ostali pravnoustrojbeni oblici) u odnosu na broj obrta u pojedinim godinama.^{113 114 115}

prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u prethodno prikazanom grafikonu za područje cijele Republike Hrvatske usporedili smo broj aktivnih trgovačkih društava s brojem aktivnih obrta za raz-

doblje od 2020. do 2022., odnosno stanje aktivnih gospodarskih subjekata na dan 31. prosinca u posljednje tri godine. Iz statističkih podataka prikazanih na grafikonu po godinama, i to u 2020. godini u Republici Hrvatskoj, bilo je od ukupno 222.148 aktivnih gospodarskih subjekata 90.968 obrta, što predstavlja 40,95 % svih gospodarskih subjekata i 131.180 trgovačkih društava, što predstavlja 59,05 % svih aktivnih gospodarskih subjekata. Dostupni podaci za 2021. godinu prikazuju ukupan broj aktivnih gospodarskih subjekata 230.548, od kojih je 96.620 obrta, što znači 41,90 %, te 133.928 trgovačkih društava, što predstavlja 58,10%. U 2022. godini ukupan broj gospodarskih subjekata na području Republike Hrvatske iznosio je 240.780, dok je aktivnih obrta 102.153, to jest 42,40 %, a 138.627 trgovačkih društava, odnosno 57,60 % od svih aktivnih gospodarskih subjekata. Iz navedenih podataka vidljivo je da postoji trend povećanja broja svih gospodarskih subjekata, a time i gospodarske aktivnosti u Republici Hrvatskoj. Slijedom navedenog, možemo primijetiti da je ravnomjeran porast broja aktivnih gospodarskih subjekata s većim udjelom rasta obrta u godinama od 2020. do 2022. godine.

U nastavku smo također prikazali aktivna društva s ograničenom odgovornošću kao najučestaliji oblik gospodarskog subjekta u pravnom prometu i jednostavna društva s ograničenom odgovornošću, koja su ustvari podoblik društva s ograničenom odgovornošću te su u pravnom prometu izjednačena s društvom s ograničenom odgovornošću u odnosu na broj aktivnih obrta u posljednje tri godine prema dostupnim statističkim podacima Državnog zavoda za statistiku.

Prema statističkim podacima, u 2020. godini bilo je 96.169 aktivnih d.o.o.-a, 33.446. j.d.o.o.-a i 90.968 obrta, u 2021. godini bilo je aktivnih 98.630 d.o.o.-a, 33.791 j.d.o.o.-a i 96.620 obrta, dok je u 2022. godini 102.011 aktivnih d.o.o.-a, 35.154 j.d.o.o.-a i 102.153 obrta.^{116 117 118} Iz toga je vidljiv rast broja svih ustrojbenih aktivnih oblika, no 2022. godine po prvi je put u tri godine broj obrta prešao broj aktivnih d.o.o.-a. Slijedom navedenog, može se zaključiti da su jednostavnost vođenja knjigovodstva, niži troškovi i manje formalnosti osnivanja obrta te neograničeno financijsko poslovanje obrta doprinijeli povećanju broja otvaranja i djelovanja obrta u Republici Hrvatskoj. Uspoređujući konkurentne ustrojbenopravne gospodarske oblike u Hrvatskom gospodarstvu, očito je da se poduzetništvo u obliku d.o.o.-a, j.d.o.o.-a i obrta povećava. Međutim, kako više nema cenzusa do kojeg obrt

110 <https://www.fina.hr/registar-stvarnih-vlasnika> (pristupljeno 28. 4. 2023.).

111 Vranar, K., „Privremena obustava obavljanja obrtničke djelatnosti“, TEB, Financije pravo i porezi, Zagreb, lipanj 2021., str. 127.

112 <https://www.hok.hr/gospodarstvo-i-savjetovanje/statistika/obrnistvo-u-brojkama> (pristupljeno 30. 3. 2023.).

113 https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2021-03/1-Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2020.pdf (pristupljeno 30. 3. 2023.).

114 https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2022-02/Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2021.pdf (pristupljeno 30. 3. 2023.).

115 https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2023-03/Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2022.pdf (pristupljeno 30. 3. 2023.).

116 *Loc. Cit.* (bilj. 111.).

117 *Loc. Cit.* (bilj. 112.).

118 *Loc. Cit.* (bilj. 113.).

može poslovati bez obveze upisa u Sudski registar kao trgovac pojedinac, broj obrta znatno više raste u odnosu na druge oblike gospodarskih subjekata. Stoga nema ograničenja u opsegu i uspješnosti poslovanja obrta te u praksi obrti mogu poslovati bolje i s većim prihodima od trgovačkih društava jer više nisu bazirani na malom i srednjem poduzetništvu.

4.2. Prijenos obrta kao gospodarske cjeline u trgovačko društvo

Radi ostvarivanja različitih gospodarskih ciljeva, bilo radi poboljšanja financijske strukture trgovačkog društva bilo u svrhu poduzimanja novih ili nastavljanja postojećih poduzetničkih pothvata, kao i olakšavanja poslovanja trgovačkog društva, obrtnik koji je istovremeno i član tog društva može prenijeti obrt kao gospodarsku cjelinu u trgovačko društvo. Ako obrtnik želi smanjiti rizik odgovornosti za obveze obrta cjelokupnom svojom imovinom, tada može obrt kao gospodarsku cjelinu unijeti u društvo s ograničenom odgovornošću i nastaviti obavljati gospodarsku djelatnost bez osobne odgovornosti za obveze. Gospodarska cjelina smatra se svom imovinom i obvezama koje u poslovnom i organizacijskom smislu čine samostalni subjekt sposoban za poslovanje.¹¹⁹ Slijedom toga, obrt kao gospodarska cjelina obuhvaća sve stvari, opremu, zalihe, potraživanja, prava i obveze kojima obrt raspolaže i koji čine njegovu kratkotrajnu i dugotrajnu imovinu.¹²⁰ Uvjet kod prijenosa obrta kao gospodarske cjeline u trgovačko društvo jest da društvo nastavi s poslovanjem, odnosno obavljanjem gospodarske djelatnosti te da ne koristi prenesenu imovinu u druge svrhe.¹²¹ Prijenos obrta kao gospodarske cjeline vrši se na temelju ugovora o prijenosu gospodarske cjeline bilo u postojeće društvo bilo u novoosnovano trgovačko društvo. Obrt kao gospodarska cjelina može biti i predmetom prodaje trgovačkom društvu uz uvjet da pravni slijednik preuzme u svoje poslovne knjige imovinu i obveze, a prijenos nekretnina upiše u zemljišne knjige te prenese vlasništvo na motornim vozilima.¹²² Međutim, neoporezivi prijenos obrta može se provesti samo kao prijenos gospodarske cjeline u neupisani kapital društva. Iako je moguće obrt kao gospodarsku cjelinu prenijeti u trgovačko društvo s povećanjem i bez povećanja temeljnog kapitala, u pravilu se ne unosi u temeljni kapital jer bi u tom slučaju bilo potrebno za sve stvari i prava

izvršiti procjenu vrijednosti, odnosno reviziju.¹²³ S gledišta poreznog prava također je bitno naglasiti da obrtnik koji je u sustavu poreza na dobit može prenijeti obrt kao gospodarsku cjelinu u trgovačko društvo bez dodatnog oporezivanja, jer obrtnik, jednako kao i trgovačko društvo, vodi dvojno knjigovodstvo te svoje poslovanje obavlja na temelju Zakona o računovodstvu i Zakona o porezu na dobit.¹²⁴ Međutim, ako obrtnik obavlja obrt kao obveznik poreza na dohodak, tada, da bi prenio obrt u trgovačko društvo, mora najprije likvidirati obrt i nakon toga imovinu kao svoju osobnu unijeti u trgovačko društvo, bilo u temeljni kapital bilo kao dodatne činidbe.¹²⁵ U svakom slučaju, nakon prijenosa obrta kao gospodarske cjeline u trgovačko društvo obrtnik mora odjaviti obrt.

Obrtnik i trgovačko društvo prilikom prijenosa obrta kao gospodarske cjeline u trgovačko društvo sklapaju Ugovor o prijenosu gospodarske cjeline, kao i ugovore potrebne za prijenos nekretnina i motornih vozila. U društvenom ugovoru kao temeljnom aktu društva navodi se činjenica unosa obrta kao gospodarske cjeline u društvo, no sam ugovor o prijenosu gospodarske cjeline ne prijavljuje se u sudski registar. Time društvo postaje univerzalni pravni slijednik obrta, što obuhvaća sva prava i obveze obrta, pa tako i ugovore s dobavljačima i radnicima, a obrtnik prestaje biti nositeljem obrta kao gospodarske cjeline. Slijedom svega navedenog, svrha prijenosa jest promjena ustrojstvenog oblika obavljanja gospodarske djelatnosti uz istovremeni kontinuitet u poslovanju.

V. PRAVNI POLOŽAJ OBRтника PRED JAVNIM BILJEŽNIKOM I DE LEGE FERENDA PRIJEDLOZI ZA UNAPREĐENJE OBRTA

Kod sudjelovanja obrta u pravnom prometu pred javnim bilježnikom potrebno je jasno razlikovati obrt kao ustrojstvenopravni oblik bez pravne osobnosti koji zastupa obrtnik od obrta kao djelatnosti koja se obavlja. Obrtnik fizička osoba poduzima sve radnje u obrtu u svoje ime i za svoj račun te odgovara za obveze obrta cijelom svojom imovinom.¹²⁶ Time je obrtnik neodvojivo povezan s obrtom kao gospodarskim subjektom. Obrtnik može obavljati jednu ili više dopuštenih gospodarskih djelatnosti osobno ili putem rada drugih osoba, ovisno o tome radi li se o slobodnom obrtu, vezanom obrtu ili povlaštenom obrtu.¹²⁷ Međutim, kada

Čl. 38. st. 1. Općeg poreznog zakona, NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 42/20, 114/22.

120 Čl. 17. Pravilnika o provedbi Općeg poreznog zakona, NN 45/19, 35/20, 43/20, 50/20, 70/20, 74/20, 103/20, 114/20, 144/20, 02/21, 43/21, 106/21, 144/21, 156/22.

121 Vranar, K., „Prestanak obavljanja obrtničke djelatnosti“, TEB, Financijske pravne i porezne, Zagreb, studeni 2021., str. 113.

122 Čl. 40. Pravilnika o porezu na dohodak, NN 10/17, 128/17, 106/18, 1/19, 80/19, 74/20, 1/21, 112/22, 156/22, 1/23 i 3/23 – ispr.

123 Čl. 176., čl. 305., čl. 390. Zakona o trgovačkim društvima.

124 Vranar, K., *Op. Cit.* (bilj. 121), str. 123.

125 Vidi Hobljaj, H., „Dodatne činidbe kao poseban oblik financiranja društva s ograničenom odgovornošću“, Javni bilježnik, br. 49, 2022., str. 95.

126 Čl. 36. Zakona o obrtu.

127 Čl. 4. Zakona o obrtu.

obrt obavlja pravna osoba koja izvodi naukovanje, on mora imati zaposlenu osobu koja ima stručnu spremu ili majstorski ispit za obavljanje vezanog obrta, odnosno povlasticu ako obavlja povlašteni obrt. Obrt zastupa uprava pravne osobe, a pravna osoba odgovara za obveze obrta cjelokupnom svojom imovinom. Smisleno bi se u tom slučaju obrt smatrao djelatnošću. Također, kod poduzimanja pravnih radnji pred javnim bilježnikom dolazi do nedoumice prilikom zastupanja zajedničkog obrta jer sustav eNotara¹²⁸ povezuje obrt s OIB-om prvog navedenog zajedničkog obrtnika, iako se u ispravu upisuju obje osobe kao vlasnici obrta, s tvrtkom i sjedištem obrta.¹²⁹ Ovlaštenje za zastupanje utvrđuje se uvidom u obrtnicu, to jest u obrtni registar u koji se upisuje svaki obrt¹³⁰, s time da je odredbom članka 17. Zakona o obrtu propisano da je obrtnik nakon upisa obrta u obrtni registar dužan u roku od godine dana od izdavanja obrtnice započeti s obavljanjem obrta.

Najčešći pravni poslovi pred javnim bilježnikom u kojima se pojavljuje obrt jesu izdavanje zadužnice, odnosno bjanko zadužnice kao ovršne isprave u svrhu osiguranja koja predstavlja *akcesornu* ispravu uz osnovni pravni posao ili ozbiljnost ponude. Međutim, obrtnik, kao i zajednički obrtnici, može sudjelovati u bilo kojem pravnom poslu vezanom uz obavljanje njihove gospodarske djelatnosti, pa tako i u kupoprodajnim ugovorima, zakupnim odnosima, zajmu i drugome te bi vezano uz izdavanje ovršnih isprava *de lege ferenda* bila potrebna bolja normiranost zastupanja i odgovornosti zajedničkih obrtnika. Prilikom zajedničkog obavljanja obrta preporučljivo bi bilo da se u bjanko zadužnicu jedan od zajedničkih obrtnika upisuje kao dužnik, a drugi kao jamac platac. Javni bilježnik prilikom ovjeravanja ili potvrđivanja privatnih isprava u kojima kao gospodarski subjekt sudjeluje obrt upisuje stranku obrtnika kao vlasnika obrta čije ovlaštenje utvrđuje uvidom u obrtni registar putem eNotara.

Javni su bilježnici nadležni za provođenje ostavinskih postupaka kao povjerenici sudova te stoga također dolaze u doticaj s obrtom prilikom smrti obrtnika.¹³¹ Postavlja se pitanje nasljeđivanja za-

jedničkog obrta, pogotovo ako nakon smrti jednog od zajedničkih obrtnika nasljednici ne žele nastaviti s obavljanjem obrta. Budući da su zajednički obrtnici ortaci, smisleno bi trebalo primjenjivati odredbe o nasljeđivanju ortaštva. Nedoumice se također pojavljuju kod nasljeđivanja obrtnika vezano uz prijenos imovne koja je upisana na obrt, kao što su nekretnine ili motorna vozila te, slijedom toga, porezno opterećenje nasljednika koji ne nastavljaju obrtnu djelatnost. Zemljišnoknjižni odjeli sudova u prošlosti su pogrešno upisivali obrt kao vlasnika nekretnine te je zbog toga nastala problematika prilikom nasljeđivanja, a pogotovo zaloga nekretnina, budući da obrt nema pravnu sposobnost. Nakon smrti obrtnika, obrt kao cjelinu mogu naslijediti nasljednici ako u roku od 30 dana od okončanja ostavinskog postupka prijavu za prijenos obrta podnesu nadležnom upravnom tijelu.¹³² U tom slučaju nasljednici nastavljaju s vođenjem obrta, a nadležno tijelo donosi rješenje o upisu prijenosa obrta i nastavku vođenja obrta u Obrtni registar. Ukoliko nasljednici ne žele nastaviti obavljati obrt, oni nasljeđuju imovinu koja je sastavni dio obrta ostavitelja kao fizičke osobe. Međutim, zakonom nije određeno kako postupiti ukoliko neki od nasljednika žele nastaviti s obavljanjem obrta, dok se drugi nasljednici tomu protive. Radi se o ostavinskoj imovini ostavitelja koji je obrtnik i imovina bi se trebala smatrati njegovom osobnom imovinom. Slijedom navedenog, obrt kao pravnoustrojstveni oblik nema vlastite imovine jer nije pravna osoba, već su sredstva za obavljanje obrta u vlasništvu obrtnika. Stoga, kada nasljednik nasljeđuje obrt, on ne nasljeđuje imovinu obrta, već nastavljajući vođenje obrta, a što zavisi od uvjeta koji su određeni za otvaranje obrta.¹³³

U pravnim poslovima pred javnim bilježnikom također se često pojavljuje pitanje unosa obrta kao gospodarske cjeline u trgovačko društvo, što je također podnormirano te ovisi o mnogim podzakonskim odredbama o tome na koji je način i uz koja porezna opterećenja to moguće učiniti. Zakon o obrtu ne propisuje prijenos obrta trećim osobama, već jedino članovima obitelji, dok prodaja ili prijenos trećima proizlazi posredno iz odredaba Pravilnika o porezu na dohodak¹³⁴, a ta smo pitanja

128 Vidi Grbac M., Hobljaj H., Marković D., Nikolić V., „Evolucija i digitalizacija javnobilježničke ovrhe na temelju vjerodostojne isprave“, Javni bilježnik, br. 49, 2022. str. 51. <https://hrcaak.srce.hr/file/415228> (pristupljeno 7. 4. 2023.) – eNotar je jedinstvena aplikacija za potrebe poslovanja javnih bilježnika s velikom mogućnošću implementacije novih tehnologija i predstavlja platformu koja udovoljava zahtjevima naprednih komunikacijskih tehnologija uz idealnu infrastrukturu za buduću brzu nadogradnju i interoperabilnost baznih digitalnih registara te razvoj sustava elektroničke arhive javnobilježničkih isprava i *one-stop-shop* usluga.

129 *Amplius supra* 2.3.1. Zajedničko obavljanje obrt – ortaštvo.

130 Vidi Pravilnik o obliku i načinu vođenja obrtnog registra, NN 58/09 i Pravilnik o obliku i sadržaju obrtnice, NN 101/15.

131 Vidi i Hobljaj, H., „Pristojnost notarjev u zapušćinskih postupcima na Hrvaškom“, Notarski vestnik, br. 13., 2020., Ljubljana, str. 93.

132 Čl. 38.–40. Zakona o obrtu.

133 Odluka Županijskog suda u Splitu Gž 22/2020-2.

134 Prema odredbi čl. 40. Pravilnika o porezu na dohodak nastavak poslovanja obrta smatra se i u slučaju prodaje ili predaje (otudjenja) cijele gospodarske djelatnosti, pod uvjetom da slijednik preuzme u svoje poslovne knjige stvari i prava prema popisu dugotrajne imovine po vrstama, količinama i vrijednostima te zalihe, tražbine i obveze koje se odnose na preuzetu kratkotrajnu i dugotrajnu imovinu. Predaja cijele gospodarske cjeline obvezuje slijednika da nekretnine prema popisu dugotrajne imovine upiše u zemljišne knjige, a motorna vozila prenese u vlasništvo. Pri prodaji (otudjenju) cijele gospodarske djelatnosti, uz uvjet da se poslovanje nastavlja, slijednik stječe pravo i na prijenos poreznog gubitka.

razradili ranije u radu vezano uz prijenos obrta kao gospodarske cjeline.¹³⁵

Javni bilježnik susreće se s obrtom i u ovršnom postupku na temelju vjerodostojne isprave te se kao dužnik u prijedlog za ovrhu upisuje obrtnik imenom i prezimenom te tvrtka obrta, a OIB je obrtnikov budući da obrt nema posebno dodijeljen OIB s obzirom na to da nema pravnu osobnost. Kao što je ranije navedeno, problematika zajedničkog obrta također je prisutna i kod ovršnog postupka na temelju vjerodostojne isprave. Na temelju članka 36. Zakona o obrtu ovrha radi ostvarenja novčane tražbine protiv obrtnika ne može se provesti na onim stvarima i pravima na kojima se protiv njega ne bi mogla provesti kad ne bi obavljao gospodarsku djelatnost, kao i na onim stvarima i pravima koja su nužna za obavljanje njegove gospodarske djelatnosti ako mu je ona glavni izvor sredstava za život. Protiv obrtnika se jednako tako ovrha radi namirenja novčane tražbine i ne može se provesti na onoj nekretnini u kojoj ovršenik stanuje u opsegu nužnom za zadovoljavanje osnovnih stambenih potreba njega i uzdržavanih osoba. Međutim, obrtnik kao ovršenik ne može se protiviti takvoj ovrši pozivajući se na navedene razloge isključenja ovrhe ukoliko je vjerovnik na temelju dobrovoljnog pravnog posla s obrtnikom stekao na nekretninama založno ili slično pravo radi osiguranja tražbine čije prisilno ostvarenje na tom predmetu traži.¹³⁶ Na temelju Ovršnog zakona posebno je propisano da su iz ovrhe izuzete pokretnine, i to strojevi, alati i drugi predmeti koji su obrtniku kao ovršeniku nužno potrebni za obavljanje njegove djelatnosti, kao i sirovine i pogonsko gorivo za tri mjeseca rada.¹³⁷ Kao što je ranije istaknuto, svojstvo obrtnika upisuje se u evidenciju o motornim vozilima, što u slučaju ovrhe pridonosi predvidivosti mogućih prepreka za ovrhovoditelje.

VI. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog moguće je zaključiti da su iz današnje perspektive razlike između obrta i trgovačkog društva kao konkurentnih koncepata primarno rezultat odvojenog povijesnog podrijetla tih dvaju pravnih okvira za obavljanje gospodarske djelatnosti, odnosno da je posebna gospodarska svrha obrta kao posebnog oblika u odnosu na trgovačko društvo izbljedita te da je zakonodavac postao indiferentan prema njoj. Pravna literatura jasno je utvrdila da praksa i iskustvo pokazuju kako pravni oblik gospodarskog subjekta ne determinira njegovu uspješnost ili opseg poslovanja te je stoga posve moguće da obrtnik kao fizička oso-

ba bude u svojem djelovanju mnogo uspješniji od pravne osobe trgovačkog društva. Razlike između obrta i trgovačkog društva koje mogu biti od utjecaja na izbor budućih poduzetnika manifestiraju se na nekim drugim područjima, poput jednostavnosti postupka registracije, pitanja odgovornosti za obveze, prijenosa imovine i dr. Oba su pravna oblika učestala, zadovoljavaju slične potrebe poduzetnika na tržištu i trendovi ne upućuju na zaključak da će u skoroj budućnosti jedan prevladati nauštrb drugog. Praktična posljedica navedenog prema predviđanju autora jest da će zakonodavni trendovi iz prava društava (koje je po broju izmjenjiva zakona dinamičnije) konvergentno utjecati na buduće trendove u izmjenama Zakona o obrtu, a kako je cilj ovog rada i ukazati na eventualne pravne praznine, razmatranja *de lege ferenda* svakako bi trebala biti inspirirana Zakonom o trgovačkim društvima i Zakonom o sudskom registru.¹³⁸

Zbog nedostatnog reguliranja pojedinih dijelova obrta kao ustrojbenopravnog subjekta u pravnom prometu te heterogenosti propisa kojima se regulira prijenos obrta na treće osobe, nužno je razmotriti potrebu sveobuhvatnijeg normiranja obrta. Pravne praznine također se pojavljuju u praktičnom radu javnih bilježnika s obrtom, pogotovo kada se kao stranke pojavljuju zajednički obrtnici. Javni bilježnici prilikom obavljanja javnobilježničke službe, bilo sastavljanja javne isprave ili potvrđivanja privatne isprave, provođenja ovršnih ili ostavinskih postupaka, svojom ulogom nepristrane osobe i osobe od javnog povjerenja, odnosno povjerenika suda, osiguravaju pravnu sigurnost i istodobno sprečavaju nastanak sporova, odnosno olakšavaju rješavanje sporova ako do njih dode. Javni bilježnici prilikom obavljanja svojih nadležnosti kao nepristrani povjerenici obiju stranaka postupanju stručno i savjesno te poštujući pozitivne propise Republike Hrvatske osiguravaju visok stupanj pravne sigurnosti, uz istodobnu učinkovitost i brzinu u rješavanju zahtjeva. Međutim, kada postoje pravne praznine i podnormiranost instituta kao što je obrt, pravna struka mora zauzeti jedinstven stav i stvarati pravnu praksu suradnjom svih institucija u državi. Nepotpuna pravna uređenja i heterogenost pravnih propisa dovode do pravne nesigurnosti i različitih pravnih rješenja o istoj pravnoj stvari te se stoga radi jamčenja pravne sigurnosti i osiguranja djelotvorne pravne zaštite građana *de lege ferenda* predlažu potpuniji usklađeni sveobuhvatni pravni propisi koji normiraju obrt i svojstvo obrtnika u pravnom prometu.

135 Čl. 37. Zakona o obrtu.

136 Vidi Milaković, G., „Pravni položaj obrtnika u ovršnim postupcima“, Javni bilježnik br. 40, 2014., str. 63.

137 Čl. 135. Ovršnog zakona.

138 Zakon o sudskom registru, NN 1/95, 57/96, 1/98, 30/99, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11, 148/13, 93/14, 110/15, 40/19, 34/22.

Summary

Being the oldest form of economic activity throughout the history of mankind, the Craft has been developing pursuant social and legal changes in the society and meeting its needs. In the context of legal transactions, it is mandatory to distinguish the Craft as a form of activity from a Craftsman/ Artisan as a legal organizational form in which the activity of a Craft is being carried out, and finally a Craft/Trade as an economic entity, comprising of the according assets and liabilities. Governed by a range of heterogeneous legal provisions, the Craft/Craftsman/Artisan appears in different legal relations in the course of notarial practice and the intention of this paper is to identify existing insufficiencies in the applicable legal framework. The intention of this paper is also to analyze different aspects of entities which conduct economic activity, their economic purpose and positioning in the legal context. An increase in number of newly inscribed Crafts has occurred since the abolishment of the obligation to inscribe into the Court Register in form of a Single Trader after having reached an income threshold. The abovementioned confirms the economic purpose of the Craft and, even though the Craft does not have legal personality and the Craftsman/Artisan is liable with the entirety of his/her assets, introduces competition between the legal institute of a Craft and Companies.

Key words: *craft, trade, artisan, craftsman, liability, business entity, companies, economic purpose*

IZVORI

Knjige i članci

- Barbić, J., Pravo društava, Knjiga prva, Opći dio, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2006.
- Barbić, J., Pravo društava, Knjiga prva, Opći dio, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2008.
- Barbić, J. Pravo društava, Knjiga treća, Društva osoba, Drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 2019.
- Filipović, V.; Gorenc, V.; Slakoper, Z.; Zakon o trgovačkim društvima s komentarom, Druga, izmijenjena i dopunjena naklada, RRiF, Zagreb 1996.
- Grbac M., Hoblaj H., Marković D., Nikolić V., „Evolucija i digitalizacija javnobilježničke ovrhe na temelju vjerodostojne isprave“ Javni bilježnik, br. 49, Zagreb, 2022.
- Hoblaj, H., „Dodatne činidbe kao poseban oblik financiranja društva s ograničenom odgovornošću“, Javni bilježnik, br. 49, Zagreb, 2022.
- Hoblaj, H., „Pristojnost notarjev v zapušćinskih postupkih na Hrvaškem“, Notarski vestnik, br. 13., Ljubljana, 2020.
- Klarić, P.; Vedriš, M., Gradansko pravo, Opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo, XI. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, 2008.
- Milaković, G., „Pravni položaj obrtnika u ovršnim postupcima“, Javni bilježnik br. 40, 2014.
- Petrović, S., „Obrt – pojam, djelatnosti, pravni oblik, odgovornost“, Djelotvorna pravna zaštita u pravičnom postupku Izazovi pravosudnih transformacija na jugu Europe Liber amicorum Mihajlo Dika, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.
- Vranar, K., „Privremena obustava obavljanja obrtničke djelatnosti“, TEB, Financije pravo i porezi, Zagreb, lipanj 2021.
- Vranar, K., „Prestanak obavljanja obrtničke djelatnosti“, TEB, Financije pravo i porezi, Zagreb, studeni 2021.

Pravni propisi

- Zakon o obrtu NN 143/13, 127/19, 41/20.
- Opći zakon o zanatstvu, Službeni list FNRJ 1949.
- Zakon o obrtu NN 77/1993.
- Zakon o samostalnom obavljanju privrednih djelatnosti osobnim radom NN 19/90. i 53/90.
- Zakona o osobnom radu u zanatstvu i zanatskim zadrugama NN 34/79. i 49/87.
- Zakon o obrtu NN 77/93, 90/96, 102/98, 64/01, 71/01, (49/03), 68/07, 79/07, 40/10.
- Zakon o trgovačkim društvima NN 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015, 40/2019, 34/2022, 114/2022, 18/2023.
- Zakon o porezu na dohodak NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, 151/22.
- Zakon o porezu na dobit NN 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, 114/22.
- Zakon o kreditnim institucijama NN 159/2013, 19/2015, 102/2015, 15/2018, 70/2019, 47/2020, 146/2020, 151/2022.
- Zakon o obrtu, NN 77/1993, 90/1996, 102/1998, 64/2001, 71/2001, 68/2007, 79/2007, 40/2010.
- Zakon o obrtu, NN 143/2013.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima NN 40/19.
- Zakon o trgovačkim društvima NN 111/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 111/2012, 125/2011, 68/2013, 110/2015.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, NN 111/2012.
- Pravilnik o obliku i načinu vođenja Obrtnog registra NN 58/09, 143/13.

- Zakon o područjima posebne državne skrbi NN 86/08, 57/11, 51/13, 148/13, 76/14, 147/14, 18/15, 106/18.
- Zakon o brdsko-planinskim područjima NN 118/18.
- Zakon o otocima NN 116/18, 73/20, 70/21.
- Pravilnik o vezanim i povlaštenim obrtima i načinu izdavanja povlastica NN 42/08, 114/2011, 143/2013.
- Pravilnik o tradicijskim, odnosno umjetničkim obrtima NN 112/2007, 143/2013.
- Pravilnik o djelatnostima koje se mogu obavljati kao sezonski obrti NN 60/10, 17/12.
- Zakon o obveznim odnosima NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22.
- Zakon o gospodarskim društvima Republike Slovenije (Službeni list RS br. 65/09 – službeno pročišćeni tekst, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17, 22/19 – ZPosS, 158/20 – ZIntPK-C, 18/21 in 18/23 – ZDU-10).
- Obrtni zakon Službeni list RS br. 40/04 – službeno pročišćeni tekst, 117/06 – ZDavP-2, 102/07, 30/13 i 36/13 – ispr.
- Zakon o računovodstvu NN 78/15, 134/15, 120/16, 116/18, 42/20, 47/20, 114/22.
- Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma NN 108/17, 39/19, 151/22.
- Pravilnik o provedbi Općeg poreznog zakona NN 45/19, 35/20, 43/20, 50/20, 70/20, 74/20, 103/20, 114/20, 144/20, 02/21, 43/21, 106/21, 144/21, 156/22.
- Opći porezni zakon NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 42/20, 114/22.
- Pravilnik o porezu na dohodak NN 10/17, 128/17, 106/18, 1/19, 80/19, 74/20, 1/21, 112/22, 156/22, 1/23 i 3/23 – ispr.
- Ovršni zakon NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22.
- Zakon o sudskom registru NN 1/95, 57/96, 1/98, 30/99, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11, 148/13, 93/14, 110/15, 40/19, 34/22.
- Pravilnik o obliku i načinu vođenja obrtnog registra NN 58/09.
- Pravilnik o obliku i sadržaju obrtnice NN 101/15.
- Gesetz zur Ordnung des Handwerks (Handwerksordnung).
- Pravilnik o označavanju i registraciji vozila NN br. 130/2017.

Sudska praksa

- Odluka Županijskog suda u Varaždinu Gž.330/03-2.
- Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske U-I/2771/2008.
- Odluka Županijskog suda u Splitu Gž 22/2020-2.

- Odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske posl. br. PŽ-3648/04 od 25. siječnja 2007.
- Odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske posl. br. PŽ-4279/05 od 7. rujna 2005.
- Odluka Županijskog suda u Varaždinu posl. br. Gž-1308/2019-2 od 12. kolovoza 2019.

Mrežna vrela

- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44648> (pristupljeno 15. 3. 2023.)
- Hawkings, C. Chapter 4 – The artisan household and the Roman economy, Cambridge University Press, 05. srpnja 2016. The artisan household and the Roman economy (Chapter 4) - Roman Artisans and the Urban Economy (cambridge.org) (pristupljeno 11. 4. 2023.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11125> (pristupljeno 15. 3. 2023.)
- <https://www.hok.hr/o-hok-u/povijest> (pristupljeno 15. 3. 2023.)
- <https://aktiva.hr/sezonsko-poslovanje-obrta/> (pristupljeno 19. 4. 2023.)
- <https://www.ozs.si/> (pristupljeno 11. 4. 2023.)
- <https://www.fina.hr/registar-stvarnih-vlasnika> (pristupljeno 28. 4. 2023.)
- <https://www.hok.hr/gospodarstvo-i-savjetovanje/statistika/obrtnistvo-u-brojkama> (pristupljeno 30. 3. 2023.)
- https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2021-03/1_Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2020.pdf (pristupljeno 30. 3. 2023.)
- https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2022-02/Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2021.pdf (pristupljeno 30. 3. 2023.)
- https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2023-03/Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2022.pdf (pristupljeno 30. 3. 2023.)
- <https://www.gesetze-im-internet.de/hwo/BjNR014110953.html> (pristupljeno 28. 5. 2023.)
- http://infos.hok.hr/faq/a_pravni_savjeti/a10_ugovorni_odnosi/na_koji_je_nacin_moguće_izvršiti_prijenos_obrta (pristupljeno 5. 6. 2023.)